

С. Гродський, к.е.н., доцент, Тернопільський національний економічний університет
В. Кривоус, к.е.н., доцент, Тернопільський національний економічний університет

Розглянуто реалії посткризового розвитку інноваційних систем розвинутих країн світу, зокрема ЄС та США. Показані основні тенденції, виокремлено проблеми та напрями їх вирішення у світі та Україні.

Вступ. Як правило, про інновації говорять в контексті нових технологій, але вони, в свою чергу, можуть навіть не включати такі технології. Наприклад, свого часу концепція самообслуговування McDonald's була інноваційною, але не містила в собі новітніх розробок. Тому інновація – це не винахід, який може бути лише частиною всього процесу, але не його суттю. Річард Лайонс, топ-менеджер інвестиційного банку Goldman Sachs, виражається ще коротше: «Інновація – це свіже мислення, яке створює додану вартість» [1].

Ускладнення технологій та підвищення вартості НДДКР призвели до виникнення нових моделей інноваційного розвитку, що характеризуються багаторівневістю, наявністю зворотних зв'язків та отримання різнопланових ефектів. Особливо це проявляється у посткризовий період, коли навіть у розвинутих країнах світу не вдається вирішити проблеми підвищення основних показників інноваційного розвитку. У цьому аспекті особливого звучання набуває інтелектуальне забезпечення інноваційних процесів, використання креативних ресурсів та, в цілому, трансформації нової економіки, ефективність якої визначається можливостями трансферу знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Ці проблеми активно вивчаються зарубіжними та вітчизняними вченими та практиками. В цьому контексті можна виділити праці Й.Шумпетера[2], К.Фрімена[3], Ю.Бажала[4], Н.І.Іванової [5], А.Гальчинського[6], В.Геєця [7]та ін. Однак, ще майже недослідженими залишаються тенденції посткризового інноваційного розвитку, на позитивні перспективи якого покладається так багато надій в контексті подолання економічного спаду світової економіки.

Метою статті є виявлення тенденцій основних показників інноваційного розвитку світової економіки у посткризовий період та вироблення

пропозицій щодо активізації цих процесів в Україні. В процесі написання статті ставиться завдання щодо порівняння цих показників для провідних країн світу та України.

Виклад основного матеріалу. Аналіз літературних джерел та статистичних даних щодо інноваційного розвитку країн світу дозволив виокремити наступні тенденції: по-перше, основним творцем та розробником науково-технічної продукції стають малі науково-технічні фірми, які ще називають венчурними або ризиковими, тоді, коли ще відносно недавно основними центрами створення науково-технічних розробок були дослідницькі відділи та різноманітні лабораторії в структурі великих корпорацій. Іншою тенденцією є виникнення широкої мережі технопарків. Наступною тенденцією є посилення ролі держави у цьому процесі. Однак, фінансові та боргові проблеми, що виникли під час кризи 2007-2009 років, призвели до істотних труднощів, зокрема в державах ЄС щодо досягнення вищого відсотку витрат на НДДКР (в межах 3%). Так у 2007 році вони становили 1,85%, у 2009-2010 роках – в межах 2%. Відбулося зниження інноваційної активності бізнесу у цих країнах. Так, у 2010 році 1000 провідних компаній ЄС витрачали на НДДКР у 2,32 рази менше, ніж компанії інших держав [8]. Як зазначали В.Геєць та В.Семиноженко [9], ЄС так і не вдалося реалізувати прийняту у 2000 році Лісабонську стратегію, що мала до 2010 року забезпечити створення у її країнах динамічної, заснованої на знаннях, конкурентоспроможну економіку, здатну до постійного розвитку та вирішення соціальних проблем.

В цілому можна побачити зниження результативності інноваційних процесів у США, Японії та ЄС, що є лідерами світу. Так, кількість патентних заявок у сфері високих технологій, подані до ЄПО, на 1млн. населення з 2000 року постійно падає. (Рис 1).

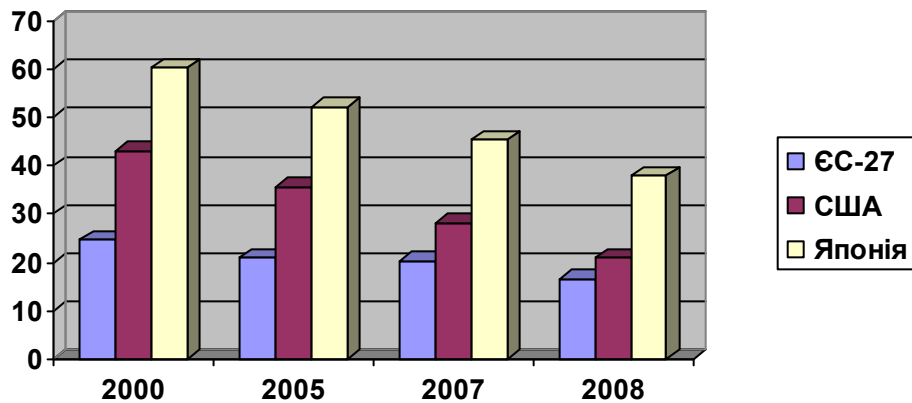

Рис. 1. Патентні заявки у сфері високих технологій, подані до ЄПО на 1 млн. населення за період 2000-2008 років [10]

Як видно із Рис 1., падіння результативності НДДКР почало відбуватися у країнах-лідерах інноваційного розвитку ще до кризи, що свідчить про проблеми з інтелектуальним забезпеченням досліджень. Як бачимо, навіть у 2007 рік економічного «буму», коли у цих держав та бізнесу була можливість виділяти достатні фінансові кошти на

здійснення досліджень та фундаментальну науку, ефективність цих інвестицій падала.

В цілому структура інвестицій у НДДКР компаній ЄС та США з 2002 по 2011 роки суттєво змінилася на користь високотехнологічних галузей (Рис 2).

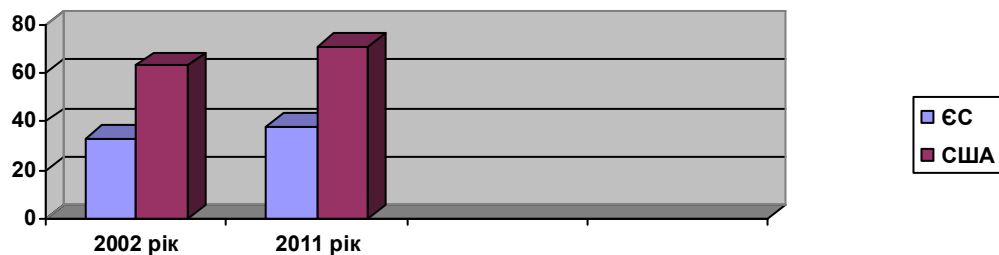

Рис. 2. Структура інвестицій у НДДКР компаній ЄС та США за 2002 та 2011 роки [11]

Щодо інноваційного розвитку ЄС 27, то варто зазначити, що за останні роки так і не вдалося побороти фрагментарність інноваційного розвитку, коли є лідери (Фінляндія, Швеція, Німеччина та Данія), країни-послідовники лідерів (Франція, Нідерланди, Ірландія, Австрія, Бельгія, Кіпр, Словенія, Естонія) та країни-новачки інноваційного процесу (Болгарія, Румунія, Латвія, Литва).

Виклики інноваційного розвитку світової економіки зумовлюють необхідність постійного вдосконалення інноваційних систем країн в контексті підвищення інноваційної продуктивності, зокрема національна та наднаціональна (у випадку ЄС 27) підтримка інноваційного розвитку, що включає фінансові та не фінансові інструменти, утворення емкого ринку знань та інноваційної продукції, спеціальні програми інноваційного розвитку венчурних фірм, стимулювання мобільності знань та вчених, їх підтримка, розвиток науково-дослідної інфраструктури.

В цьому контексті важливого значення набу-

ває забезпечення взаємозв'язку між фундаментальними та прикладними дослідженнями, формування спільної бази знань та поглиблення співробітництва щодо її використання через створення багаторівневої системи взаємодії учасників інноваційних процесів.

У 2010 році в ЄС було прийнято нову стратегію «Європа 2020. Європейська стратегія розумного, сталого та інклюзивного зростання» [12]. Цей документ ЄС прийняв у пакеті з «Планом розвитку технологій нових джерел енергії» та «Планом післякризового відновлення економіки», що разом визначатимуть інноваційну політику у найближчій перспективі.

Розумне зростання планується досягти за рахунок економіки знань та інновацій, що в свою чергу вимагає підвищення якості освіти, заохочення інноваційної діяльності, широке використання інформаційних та комунікаційних технологій. Акцент робиться на перетворенні інноваційних ідей на нові продукти і послуги, що повинні

забезпечувати економічне зростання, підвищувати зайнятість населення, сприяти вирішенню соціальних проблем.

В стратегії «Європа 2020» поставлені конкретні цільові орієнтири, а саме: зайнятість населення від 20-64 років має становити 75%; 3% ВВП має спрямовуватися на фінансування НДДКР; від 10 до 40% молоді повинні мати третинну освіту; менше 20 млн. осіб повинні перебувати під загрозою бідності; повинна бути досягнута пропорція 20/20/20: до 20% має бути доведена частка відновлювальних джерел енергії в цілому у енергоспоживанні, на 20% зменшені викиди вуглекислого газу. До стратегії входять сім ініціатив: «Інноваційний Союз», «Молодь у русі», «Цифрова Європа», «Ефективне використання ресурсів», «Промислова політика в еру глобалізації», «Нові навички та нові робочі місця», «Європейська платформа боротьби з бідністю»[13].

Про створення нових робочих місць йдеться у передвиборних програмах Б.Обами та його республіканського конкурента М.Ромні. Останній збільшив кількість прихильників напередодні виборів через інноваційні ідеї щодо збільшення зайнятості у високотехнологічних галузях та скорочення бюджетного дефіциту. В контексті альтернативних джерел енергії у США активно здійснюється видобуток сланцевого газу.

В Україні, не дивлячись на прийняті численні програми і стратегії не домінує генеральна ідея переходу до інноваційної моделі розвитку та відповідної моделі інноваційної системи. Державна інноваційна політика залишається пасивною не дивлячись на те, що певні важелі впливу щодо зміни ситуації на краще у неї є. Так, за роки незалежності прийнято близько 50 спеціальних нормативних актів, що дозволяють здійснювати державну підтримку інновацій у різних формах. Однак у законах у нормативних актах зустрічаються різні, подекуди протилежні трактування понять, не встановлені чіткі механізми стимулювання інновацій. Фактично відсутня політика пріоритетів у сфері науково-технічного та інноваційного розвитку, не відповідає сучасним вимогам система підтримки винахідництва та раціоналізаторства.

Міжнародне співробітництво у інноваційній сфері допоможе визначити пріоритети інноваційного розвитку країни. Найважливіше значення набуває поширення і використання інформаційних та комунікаційних технологій, мобільність інтелектуального капіталу, фінансування науково-технічного обміну. За роки свого існування як держави, Україна уклала понад 80 угод міжнародного науково-технічного співробітництва з окремими державами та міжнародними організаціями. Найважливішу роль у цьому процесі відіграє Міністерство освіти, науки, молоді та спорту України, основними завданнями якого є забезпечення інтеграції вітчизняної науки і освіти, державної системи охорони інтелектуальної власності у сві-

товий простір.

У 2005 році між Україною та ЄС було прийнято План дій, який передбачав цілий комплекс реформ у сфері митного регулювання, оподаткування, прав інтелектуальної власності, забезпечення вільної конкуренції щодо розвитку науково-технічних зв'язків. План містить окремий розділ «наука і технологія, дослідження та розвиток», що передбачає підготовку до інтеграції до Європейського дослідницького простору, розвиток спроможності України у сфері дослідницького та технологічного розвитку для потреб економіки, сприяння інтеграції для досягнення високого рівня наукового обміну, зокрема наукового персоналу в рамках спільних проектів тощо. У 2010 році підписано Угоду про відновлення дії Угоди між Україною та ЄС про наукове і технологічне співробітництво, ратифікація якої відбулася у 2011 році. ЄС активно використовує можливості та переваги міжнародного науково-технічного співробітництва, широко залучає дослідників, інженерів за рахунок програм: Сьомої рамкової програми, EUREKA, COST.

Національний контактний офіс Сьомої Рамкової програми (РП7) з досліджень і технологічного розвитку та проект ЄС «Офіс Спільної Підтримки (ОСП) інтеграції України до Європейського Дослідницького Простору (ЄДП)» оголосили про початок пошуку партнерів для українських організацій, які бажають узяти участь у програмі РП7, і європейських організацій, що прагнуть знайти партнерів в Україні.

Низькі рейтинги України щодо інтелектуального потенціалу інноваційного розвитку пояснюються не лише причинами, згаданими вище. Значну роль у цьому відіграє недосконала статистика. Насправді інновації розвиваються, існують, проблема в тому, що вони реєструються не в Україні, а в інших країнах. І в першу чергу це відбувається через те, що захист прав інтелектуальної власності в Україні надзвичайно слабкий. І навіть зареєструвавши свій патент, його автор практично не зможе в подальшому захистити. Наприклад, у Львові діє більше 20 ІТ-компаній, які виробляють програмний продукт, але про них мало хто знає. Більшість з них маловідомі всередині країни. Тому що вся діяльність, авторські права, замовлення ведуться за межами країни, бо це не вигідно робити тут. З цих причин Україна потрапляє у список малорозвинених країн, у той час як український потенціал реалізує величезну кількість проектів по всій Європі і світу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, варто зазначити, що у посткризовий період розвинуті країни світу намагаються відновити інноваційний розвиток. Для цього вони концентрують фінансові, інституційні та організаційні зусилля на кількох пріоритетних напрямках, пов'язаних з людським розвитком, а саме екологічним, енергоефективним, конкуре-

нтним виробництвом товарів та послуг, зростанням зайнятості, підвищення соціальних стандартів та якості життя людини. Здійснити це неможливо без розвитку інтелектуального потенціалу інновацій, формування економіки знань. Саме на цих

напрямах необхідно сконцентрувати всі зусилля в Україні, яка сьогодні суттєво відстає від розвинутих держав у інноваційному розвитку. Перспективи подальших досліджень повинні здійснюватися саме у цих аспектах.

Список використаної літератури:

1. Віктор Оксенюк. Світові інновації: погляд журналу The Economist [Текст].- [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://h.ua/story/103490/#ixzz29IF28fQx>
2. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) [Текст].- / Й. Шумпетер. - М.: Издательство «Прогресс», 1982.- 454с.
3. Freeman C. Structural Crisis of Adjustment: Business Cycles and Investment Behavior [Текст].-С. Freeman // Technical Change and Economic Theory; [edited by Dosi G. Etal].-L: Pinter Publishers? 1998 .- P.38-66.
4. Бажал Ю.М. Економічна теорія технологічних змін[Текст].-/Ю.М. Бажал.- К.: Заповіт, 1996.- 270с.
5. Глобальная трансформация инновационных систем: сб. науч. Трудов / Отв. Ред Н.И.Иванова.- М.: ИМЭМО РАН, 2010.- 163с.
6. Гальчинський А. С. Криза і цикли світового розвитку [Текст].-А.С Гальчинський. - К.: «АДЕФ-Україна», 2009.- 392с.
7. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку [Текст].-В.М. Геєць; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. - К., 2009.- 864с.
8. Білозубенко В.С.Інноваційна система Європейського Союзу: Особливості формування та розвитку: монографія / В.С. Білозубенко. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2012.- с.273.
9. Геєць В.М. Інноваційні перспективи України[Текст].-/ В.М. Геєць, В.П. Семиноженко; монографія. - Харків: Константа, 2006.- 272с.
- 10.Офіційний веб-сайт Європейської патентної організації [Текст].- [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://epo.org/index.html>
- 11.Офіційний веб-сайт Європейської статистичної агенції Eurostat [Текст].- [Електронний ресурс].- Режим доступу:<<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>>
- 12.Родина Г. Этап и условия инновационного развития. [Текст]./Г.Родина // Экономист. - 2008.- №4.- С. 92-96.
- 13.Europe 2020: A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth / Офіційний сайт Європейського Союзу [Електронний ресурс].- // Режим доступу: <http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm>

The realities of the post-crisis development of innovative systems in developed countries, including the EU and the U.S. were considered. The main trends were determined, the problems and ways to solve them in the world and Ukraine were singled out.

Рецензент: д.е.н., професор Соколов М.О.
Дата надходження до редакції: 06.08.2012 р.

УДК 334.178

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТУВАННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ У МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

Л. О. Дашутіна, к.е.н., доцент, Сумський національний аграрний університет
В. С. Турчін, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

У статті розкрита суть транснаціональних корпорацій. Проаналізовано надходження прямих іноземних інвестицій в Україну і наведений перелік ТНК, які працюють на її території. Розглянутий позитивний і негативний вплив їх діяльності на національну економіку. Пропонується посилення контролю за діяльністю іноземних компаній на території України.

Ключові слова: транснаціональні корпорації; міжнародний бізнес, позитивний та негативний вплив, національна економіка, іноземні інвестиції.

Постановка проблеми. Зростаюча роль транснаціональних корпорацій як суб'єктів світової економіки, їх значення для розвитку інвести-

ційних процесів в державі набувають глобального характеру, що обумовлює пошук нових підходів до дослідження їх діяльності.